

ΜΙΧΑΛΗ Γ. ΤΡΙΤΟΥ

Δρος Θεολογίας

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΑΘΗΝΑ 1993

ΜΙΧΑΛΗ Γ. ΤΡΙΤΟΥ
Δρος Θεολογίας

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»
(Ἔτος 1993, σσ. 102-105, 135-136, 206-208)

ΑΘΗΝΑ 1993

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Ὁ ὅρος ουτσοβλαχικό¹ ζήτημα ἐγκαινιάζεται μετὰ τὴ λήξη τῶν βαλκανικῶν πολέμων 1912-13 καὶ ἀκριβέστερα πρὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (23 Ἰουλίου 1913), μὲ ἐπιστολὲς ποὺ ἀνταλλάχτηκαν μεταξὺ τῶν πρωθυπουργῶν τῶν βαλκανικῶν χωρῶν μὲ τὸ ρουμάνο ὁμολογό τους γιὰ τὴ ρύθμιση τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῶν Βλάχων τῆς Βαλκανικῆς.

Χρονολογικὰ ἡ δημιουργία τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος τοποθετεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου. Τὰ αἷτια τῆς δημιουργίας τοῦ ζητήματος ὑπῆρξαν ὁ ρουμανικὸς μεγαλοϊδεατισμὸς² καὶ ἡ ἀνάγκη ἀποπροσανατολισμοῦ τῶν βλαχο-μολδαβῶν ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τῆς Τρανσυλβανίας ἀπὸ τὴν Αὐстро-ουγγαρία καὶ τῆς Βεσσαραβίας ἀπὸ τὴ Ρωσία³. Ἐπειδὴ κάθε προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐγκυμονοῦσε σοβαροὺς κινδύνους γιὰ τὶς ἡγεμονίες, ἔστρεψαν τὸ ἐνδιαφέρον στοὺς βλάχους τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, τοὺς ὁποίους χαρακτήρισαν ὡς ὁμοεθνεῖς τους⁴.

Οἱ πρῶτες ζυμώσεις γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος ἀρχίζουν τὸ 1849, ἐνῶ ἡ ἐπίσημη ὑποστήριξή του ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ κυβέρνηση γίνεται τὸ 1863-64⁵. Στὴν ἀπόφασί της ἡ ρουμανικὴ κυβέρνηση στηρίχτηκε στὴν ἔκθεση τῶν Radulescu - Bolintineanu, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπισκέφτηκαν τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Μακεδονία, δήλωσαν ὅτι ἀνακάλυψαν τοὺς ρουμανοβλάχους, τοὺς ὁποίους παρουσίασαν ὡς ρουμάνους πατριῶτες⁶.

Τὸ 1860 ἰδρύεται τὸ «Μακεδορουμανικὸν Κομιτάτον» δηλ. ἡ περίφημη Societatea Culturala Macedo-Romăna,

τοῦ ὁποίου οἱ ἡγέτες μὲ προκηρύξεις ζητοῦν τὴν ἴδρυση «Μεγάλου Ρουμανικοῦ Κράτους» στὴν Μακεδονία, Ἡπειρο καὶ Θεσσαλία, διότι κατ' αὐτοὺς οἱ ἐπαρχίες αὐτὲς κατοικοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ρουμάνους⁷. Τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ κομιτάτου εἶχε ἀναλάβει ὁ ἡγεμόνας τῆς Ρουμανίας Ἀλέξανδρος Κούζας μὲ χρήματα τῶν πολυαριθμῶν ἑλληνικῶν Μονῶν τῆς Βλαχίας, τὶς ὁποῖες εἶχε κατασχέσει.

Ὅργανα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἔγιναν μερικοὶ ἀρνησιπάτριδες Κουτσόβλαχοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωταρχικὴ θέση κατέχουν ὁ Μοναχὸς Ἀβέρκιος καὶ ὁ διδάσκαλος Ἀπόστολος Μαργαρίτης.

Ὁ Ἀβέρκιος καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀβδέλλα (Καζᾶ Γρεβενῶν). Τὸ 1866 πῆγε στὸ Βουκουρέστι καὶ ἀνέφερε στὴ ρουμανικὴ κυβέρνηση ὅτι στὴν Τουρκία ὑπάρχουν ἑκατοντάδες χιλιάδων βλάχοι, οἱ ὁποῖοι κινδυνεύουν νὰ ἀφομοιωθοῦν ἀπὸ τὰ ἄλλα χριστιανικὰ στοιχεῖα καὶ κυρίως τὰ ἑλληνικά. Παράλληλα ὑπέδειξε διάφορα μέτρα γιὰ τὴ διάσωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν ἀδελφῶν ρωμούνων τῆς Τουρκίας, ὅπως ἀποκαλοῦσε ὁ ἴδιος τοὺς Ἑλληνοβλάχους τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου⁸.

Ἀφοῦ ἔτυχε ἰδιαιτέρων τιμῶν καὶ φιλοφρονήσεων ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ κυβέρνηση, γύρισε στὴν πατρίδα του, ὅπου στρατολόγησε τοὺς πρῶτους νέους, τοὺς ὁποίους ἔστειλε στὴ Ρουμανία ὡς ὑποτρόφους τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως. Αὐτοὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησή τους ἔγιναν οἱ πρῶτοι δάσκαλοι τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Οἱ ἐπιτυχίες τους ὁμως ἦταν σχετικές, ἀφοῦ οἱ κοινότητες, ὅπου πῆγαιναν, τοὺς θεωροῦσαν ἀντιπροσώπους ξένων συμφερόντων⁹.

Τὰ πρῶτα ρουμανικὰ σχολεῖα ἰδρύθησαν τὸ 1877-1878 στὰ χωριὰ Περιβόλι, Ἀβδέλλα, Φούρκα, Μεγάροβο καὶ Βλαχοκλεισούρα. Στὴ Βλαχοκλεισούρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δά-

σκαλο πού στάλθηκε ἀπὸ τὴ Ρουμανία, δίδαξε καὶ ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης¹⁰, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν οἰκονομικὴ βοήθεια τῆς ρουμανικῆς, καθὼς καὶ τῶν καθολικῶν μοναχῶν, κυρίως δὲ τοῦ Γάλλου ἡγουμένου τῶν Λαζαριστῶν Φαβεριάλ¹¹, ἄρχισε νὰ ἰδρῦει σχολεῖα. Τὸ 1880 ἰδρῦει ρουμανικὸ λύκειο στὸ Μοναστήρι. Τὸ 1881 ρουμανικὸ σχολεῖο στὴ Βωβούσα (Καζᾶ Ἰωαννίνων), τὸ 1885 στὴν Κρανιὰ (Καζᾶ Γρεβενῶν) καὶ στὸ Μέτσοβο, τὸ σχολεῖο τοῦ ὁποῖου ὑπολειποῦσε λόγῳ παντελοῦς ἐλλείψεως μαθητῶν¹². Τὸ 1886 ἰδρῦεται στὰ Γιάννινα ρουμανικὴ ἐμπορικὴ σχολή. Τὸ 1887 στὸ Μοναστήρι ἀνώτερο ρουμανικὸ παρθεναγωγεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποφοιτοῦσαν δασκάλες, προοριζόμενες γιὰ τὴ στελέχωση τῶν παρθεναγωγείων, πού ἐπρόκειτο νὰ ἰδρυθοῦν στὰ βλαχόφωνα χωριά. Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1889-1890 ἰδρύθηκαν ρουμανικὰ σχολεῖα στὰ χωριὰ τῆς Ἠπείρου Τσερνέσιο, Φλαμπουράρι, Γρεβενήτι, Λαῖιστα, Συρράκο, Ἀρμάτοβο, Βριάζο καὶ Παληοσέλι. Σὲ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ σημειώθηκαν σχετικὲς ἐπιτυχίες. Ὅμως στὰ χωριὰ Συρράκο, Γρεβενήτι καὶ Λαῖιστα ἀπέτυχαν παταγωδῶς. Ἐπὶ πλεόν ρουμανικὰ σχολεῖα ἰδρύθηκαν στὴ Θεσσαλονίκη, σὲ χωριὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸ Μπεράτι¹³.

Στὸ χρονικὸ διάστημα 1886-1896 χάρη στὴ δραστηριότητα τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτη ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα σημείωσε σημαντικὲς ἐπιτυχίες. Κυρίως σύστησε σὲ ὅλα τὰ βλαχόφωνα χωριὰ τῆς βόρειας πλευρᾶς τῆς Πίνδου σχολεῖα μὲ οἰκοτροφεία, στὰ ὁποῖα πέραν τῆς διδασκαλίας παρέχονταν ἐντελῶς δωρεὰν τροφὴ καὶ ἔνδυση¹⁴.

Μετὰ τὴν ἀτελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ (1881) οἱ μεγάλοι ὄγκοι τῶν βλαχοφώνων πληθυσμῶν πού κατοικοῦσαν στὴ Νότια Πίνδο ἀπαλλάχτη-

καν ἀπὸ τὴν προπαγάνδα. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναγκάσει τὸν Ἀπόστολο Μαργαρίτη νὰ προβεῖ στὴ σύνταξη ἐγγράφων διαμαρτυριῶν, μὲ τὰ ὁποῖα δῆθεν οἱ Κουτσοβλαχοὶ διαφωνοῦσαν γιὰ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας στὴν Ἑλλάδα¹⁵.

Στὸ διπλωματικὸ ἐπίπεδο τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα ἔγινε γνωστὸ τὸ 1881, ὅταν ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις στὴν προσπάθειά της νὰ ματαιώσῃ τὴν ἔνωση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας μὲ τὴν Ἑλλάδα, παρήγγειλε στὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἰ. Γκίκα νὰ διαμαρτυρηθεῖ στὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας λόρδο Γκράνβιλ γιὰ τὴν ἀδικία ποὺ ἔγινε σὲ βάρος «χωρῶν κατοικουμένων ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων λαοῦ ρουμανικῆς ἐθνικότητος»¹⁶. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀξίωση προκάλεσε τὸ γέλωτα τῆς ἀγγλικῆς καὶ γερμανικῆς κυβερνήσεως. Ὁμολογουμένως αὐτὲς οἱ ἐνέργειες δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑποχρεώθηκε νὰ ὑπογράψῃ μὲ τὴν Ἑλλάδα τὴ συνθήκη προσαρτήσεως τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἐπιδικάστηκαν στὴ χώρα μας (20 Ἰουνίου / 2 Ἰουλίου 1881).

Μετὰ τὴν ἀπώλεια τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας, ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀναδιοργάνωσε συστηματικὰ τὸ μηχανισμό της στὰ ἐδάφη ποὺ παρέμειναν στὴν Τουρκία. Παρόλες ὅμως τὶς προσπάθειες, παρὰ τὸν ἄφθογο διασκορπισμὸ χρυσοῦ γιὰ τὴ διαφθορὰ καὶ ἀγορὰ συνειδήσεων, παρὰ τὶς ὑποσχέσεις, τὶς ἀπειλές, τὶς ραδιουργίες, τὶς καταγγελίες καὶ τὶς ἀπηνεῖς καταδιώξεις, παρὰ τοὺς ἀπεγνωσμένους ἀγῶνες ἐπιμισθίων διδασκάλων, ἐπιθεωρητῶν καὶ πρακτῶρων, παρὰ τὴν ἀπροκάλυπτη σύμπραξι τοῦ καθολικοῦ κλήρου, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ὑπῆρξαν μηδαμινά¹⁷.

Ἐπίσημη παραδοχὴ αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας ἀποτελεῖ ἡ

με ἡμερομηνία 15-11-1901 ἔκθεση τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας τῆς Ρουμανίας Χάρετ πρὸς τὸν Βασιλέα Κάρολο. Στὴν ἔκθεση αὐτὴ ἀναγράφονται μεταξὺ ἄλλων:

«Ἐχομέν (ἐν Μακεδονίᾳ) πολυαρίθμους σχολὰς καὶ διδασκάλους ἀλλ' ἄνευ μαθητῶν, καὶ ἐφόσον ὁ ἀριθμὸς τούτων ἡλαττοῦτο, κατὰ τοσοῦτον ἠϋξάνομεν τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων. Τὸ προπαγανδιστικὸν ἔργον μας περιορίσθη εἰς τινὰς μόνον κοινότητας, καὶ δὴ, μεταξὺ τῶν πενεστερῶν τάξεων, τῶν ἀνωτέρων τάξεων παραμενουσῶν ἀνεπηρεάστων ὑπ' αὐτοῦ. Τούτου ἔνεκεν τὰ λύκεια, τὰ γυμνάσια, αἱ ἐμπορικαὶ σχολαὶ μας, ἀριθμοῦσιν εἰ μὴ μόνον ὑποτρόφους μας, ἄνευ δὲ τοῦ μέτρου τούτου θὰ ἔμενον κεναί. Αἱ ἐν Μακεδονίᾳ σχολαὶ μας στεροῦνται ἀσφαλοῦς βάσεως, συντηροῦνται δέ, τεχνητῶς, δι' ὑποτροφιῶν χορηγουμένων εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα...»¹⁸.

Ἄλλὰ καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ρουμανικῆς σχολῆς Ἰωαννίνων Λαζαρέσκου Λεκάντα στὴ με ἡμερομηνία 26 Νοεμβρίου 1901 ἐπίσημη ἔκθεσή του πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Χάρετ γράφει μεταξὺ ἄλλων: «... Οἱ πάντες γινώσκουσι, φρονῶ, ὅτι τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν πρόβλημα ὀπισθοχωρεῖ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου. Παρὰ τὰς γενομένας καὶ γινομένας εἰσέτι μεγάλας θυσίας, πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν καὶ αὐθις ἐκ τοῦ μηδενός. Μετὰ τριακονταετείς ἀγῶνας, δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν ὅτι προέβημεν κατὰ ἐν βῆμα ἐπὶ τὰ πρόσω... Τὸ ρουμανικὸν ζήτημα εὔρηται ἐν νηπιώδει καταστάσει, εἰς ὃ σημεῖον εὐρίσκετο τὴν ἡμέραν τῆς ἐμφανισεῶς του· ἴσως μάλιστα καὶ ἐχειροτέρευσε. Τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματά εἰσι μηδαμινὰ ἄνευ σημασίας... Οἱ προσερχόμενοι σήμερον εἰς τὸν ρουμουνισμόν καὶ οὐς θεωροῦμεν ὡς ρουμανόφρονες, δὲν πράττουσι τοῦτο ἐκ πεποιθήσεως, ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ συμφέροντος· ὅταν θὰ ἐκλείψῃ τοῦτο, θὰ φανῇ τὸ ἐπιπόλαιον τῶν

αίσθημάτων των... 'Ο γελοῖος ἡμῶν τρόπος τῆς δράσεως, ὄν συνεχίζομεν ἄχρι τοῦδε, ἀποτελεῖ τὸν λόγον δι' ὄν, ἀντὶ ἐπιτυχίας, ἐχθροὺς μόνον καὶ δυσαρρεσκείας συγκομίζομεν... 'Ο ρουμῶνος ἀποστέλλει τὰ τέκνα του εἰς τὴν ρουμουνικὴν σχολὴν μόνον διὰ νὰ λάβῃ δῶρα, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὑποτροφίας, βιβλία καὶ τὰ λοιπὰ, ἐνῶ παρὰ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς δὲν ἔχει καμμίαν ἀπαίτησιν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ἀνοίγει τὸ βαλάντιόν του καὶ θνήσκων καταλιμπάνει διὰ κληροδοτημάτων τὴν περιουσίαν του πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων...». Καὶ καταλήγει συνιστώντας «πίεσιν ἐπὶ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Κουτσοβλάχων, διότι», ὁμολογεῖ «καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν Ρουμανίᾳ ἐγκατεστημένοι προκηρύττουσιν ἑαυτοὺς Ἑλληνας»¹⁹.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι πολὺ κακὲς ὑπηρεσίες στοὺς Κουτσοβλάχους πρόσφεραν καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἀσκοῦσαν τὸ ρόλο τῶν πληρωμένων ἐκτελεστῶν δολοφόνων κατὰ τῶν Κουτσοβλάχων, ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ προσχωρήσουν στὴν ρουμανικὴ προπαγάνδα. Ἡ θλιβερὴ αὐτὴ κατάστασις ἄρχισε τὸ 1903 καὶ παρατάθηκε μέχρι τὸ 1908²⁰. Ὀλόκληρες οἰκογένειες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ νήπια σφάχτηκαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἐπειδὴ δὲν προσχωροῦσαν στὴν ρουμανικὴ προπαγάνδα.

Στις 22 Μαΐου 1905 ὁ Σουλτάνος Ἄβδουλ Χαμίτ, κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἀναγνώρισε μὲ εἰδικὸ «Ἰραδέ», γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων στὴ Βαλκανικὴ, ἐθνότητα βλαχικὴ, ἐπίτευγμα τῆς ρουμανικῆς διπλωματίας²¹. Γιὰ τὴν αὐθαίρετη αὐτὴ ἐνέργεια, μὲ τὴν ὁποία ἡ Ρουμανία ἀποκτοῦσε ἐθνικὰ δικαιώματα στὶς ἐπαρχίες τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, διαμαρτυρήθηκαν ἔντονα ἡ Ἑλλάδα καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο²².

Τὸ 1905 ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ζήτησε διὰ μέσου τοῦ

πρεσβευτή της στην Ἀθήνα Παπινίου ἀπὸ τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸ Δημήτριο Ράλλη τὴν κατάπαυση τῶν «πιέσεων» ἐναντίον τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ράλλης ἀρνήθηκε τὴν ὑπαρξη ρουμούνων Κουτσοβλάχων τόσο στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὴν τουρκοκρατούμενη Μακεδονία. Προκλήθηκε σοβαρὸ ἐπεισόδιο καὶ ὁ Παπινίου διώχτηκε ἀπὸ τὸ πρωθυπουργικὸ γραφεῖο²³.

Οἱ Ρουμᾶνοι, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ἄρχισαν συστηματικὲς διώξεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρουμανίας καὶ τῶν περιουσιῶν των, ἔκλεισαν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἔκαναν ἀπελάσεις τῶν Ἑλλήνων ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Ρουμανία²⁴. Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς εἶχαν ὡς συνέπεια τὴ δημιουργία διπλωματικοῦ ἐπεισοδίου μὲ τὴν ἀμοιβαία ἀποχώρηση τῶν πρεσβευτῶν ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι καὶ τὴν Ἀθήνα, τῶν Τομπάζη καὶ Παπινίου ἀντίστοιχα²⁵. Ἡ Ἑλλάδα εἶχε πλέον φθάσει στὸ χεῖλος τῆς ἐμπολέμου ρήξεως μὲ τὴ Ρουμανία (1905-1906)²⁶.

Ἡ ἀποκατάσταση τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἔγινε τὸ 1911. Στις 15 Μαρτίου 1913 ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀντάλλαξε ἐπιστολὲς μὲ τὸ Ρουμᾶνο ὁμόλογό του Τ. Μαγιορέσκου, μὲ τὶς ὁποῖες ἡ Ἑλλάδα ἀναγνωρίζει ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ρουμανικὴ μειονότητα στὸ βορειοελλαδικὸ χῶρο μὲ ἀντάλλαγμα τὴν ὑποστήριξη ἐκ μέρους τῆς Ρουμανίας τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων, τὰ ὁποῖα ἐπιχειροῦσαν νὰ σφετεριστοῦν οἱ Βούλγαροι. Οἱ ἀνωτέρω ἐπιστολὲς ἐπισφραγίστηκαν μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ ὁποία συγκλήθηκε τὴν 23 Ἰουλίου 1913²⁷.

Τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἄλλοι θεώρησαν ὡς ἀνίερη πράξη σὲ βάρος ἐνὸς ἀγνοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ²⁸ καὶ ἄλλοι ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πράγματα ἀναγκαῖο διπλωματικὸ ἐλιγμὸ προκειμένου νὰ ἐξα-

σφαλιστεί ή εϋνοια τής Ρουμανίας στὰ ἔθνικά μας δίκαια, ἀλλὰ καί γιά τήν ἐξισορρόπηση ἀνάλογης παραχωρήσεως τής Βουλγαρίας στὸ περιθώριο τής συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου²⁹.

Ἐμεῖς ἐκτιμᾶμε ὅτι σὲ καμιά περίπτωση ἡ ὑπεύθυνη πολιτικὴ ἡγεσία μιᾶς χώρας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θυσιάζει τὰ ἔθνικά συμφέροντα μιᾶς πληθυσμιακῆς ομάδος τῆς, γιά νὰ πετύχει κάτι ἄλλο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι σπουδαιότερο καὶ οὐσιαστικότερο. Ἡ τυχὸν ἐπίκληση τοῦ γνωστοῦ δόγματος «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα» δὲν βρῖσκει καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση καμιά δικαίωση. Πολὺ περισσότερο ὅταν πρόκειται γιά τοὺς Ἑλληνοβλάχους — ἓνα ἀπὸ τὰ γνησιότερα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ —, ποὺ πρωτοστάτησαν σὲ ὄλους τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες καὶ συνέβαλαν ἀποφασιστικὰ στὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνέλιξη τῆς χώρας.

Παρόλες ὅμως τὶς διευκολύνσεις τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε μηδαμινό, ἀφοῦ οἱ Βλάχοι στὴ συντριπτικὴ τους πλειοψηφία ἀποποιήθηκαν τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα καὶ τὶς παροχές τῆς.

Καινούργια ἀναταραχὴ προκάλεσε τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα τὸ 1917 στὴ διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ἀρχηγὸς τῶν ρουμανιζόντων ὑπῆρξε ὁ Ἀλκιβιάδης Διαμάντης³⁰, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρουμανίας ἐπιδόθηκε σὲ μιὰ ἄνευ προηγουμένου προσηλυτιστικὴ δραστηριότητα. Σ' αὐτὸ συνέβαλε καὶ ἡ ὑπόσχεση τῆς Ἰταλίας ὅτι στὴ συνθήκη τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου θὰ ἰδρυόταν τὸ ἀνεξάρτητο «Καντόνιον ἢ Πριγκιπάτον τῆς Πίνδου», στὸ ὁποῖο πριγκίπας ἢ ἀρχηγὸς θὰ τοποθετοῦνταν ὁ Ἀλκιβιάδης Διαμάντης.

Στὸ διάστημα 1917-1940 ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, ἐκμεταλλευόμενη τὰ ὀξύτατα προβλήματα τῆς χώρας καὶ κυ-

ρίως τὴν ἀπορρόφηση τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων μὲ τὸ μεγάλο καὶ ὀξύτερο πρόβλημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀνέπτυξε ἐντονη δραστηριότητα.

Τὴν περίοδο αὐτὴ τὸ Μακεδονικὸ Κομιτάτο, ποῦ εἶχε ἔδρα τὸ Βουκουρέστι, μὲ κάθε μέσο προσπαθοῦσε νὰ πείσει τοὺς Ἕλληνες τῆς Ρουμανίας νὰ γράψουν τὰ παιδιά τους στὰ ρουμανικὰ σχολεῖα. Παρόλες ὅμως τὶς πιέσεις οἱ ὁμογενεῖς μας ἔμειναν πιστοὶ στὶς ἐθνικὲς τους παραδόσεις καὶ μόρφωναν τὰ παιδιά τους ἐλληνικά.

Πρόβλημα τριβῶν μὲ τὴ ρουμανικὴ κυβέρνησις δημιουργήθηκε πάλι, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐκτόπιση τοῦ στρατόπεδο τῆς Κορίνθου μεγάλου ἀριθμοῦ ὑπόπτων ρουμανιζόντων. Τὸ ἔγκλημα διαπράττεται μὲ ἐντολὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας τοῦ ζητήματος καὶ τῆς ἀπουσίας ἐθνικῆς πολιτικῆς. Οἱ προβαλλόμενες προφάσεις εἶναι ἀβάσιμες³¹.

Μόλις ἔγιναν γνωστὰ αὐτὰ τὰ μέτρα στὸ Βουκουρέστι ὁ ὑφυπουργὸς Οἰκονομικῶν Const. Papanace³² ζήτησε κατὰ τὴ διάρκειά συνεδριάσεως τοῦ ρουμανικοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὴ σύλληψη καὶ τὸν περιορισμὸ σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ὄλων τῶν Ἑλλήνων ποῦ ζοῦσαν στὴ Ρουμανία. Ἡ πρότασις ὅμως αὐτὴ δὲν ἔγινε δεκτὴ³³.

Ἐξελιξίσεις στὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα εἶχαμε τὸ 1941 ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν πλήρη ὑποδούλωσι τῆς χώρας στὶς ἀξονικὲς δυνάμεις. Πρωταγωνιστὴς σ' αὐτὲς τὶς ἐξελιξίσεις εἶναι καὶ πάλιν ὁ Ἀλκιβιάδης Διαμάντης, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται στὴν Κόνιτσα ταυτόχρονα μὲ τὴν εἴσοδο τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων³⁴. Μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ἰταλίας ὁ Διαμάντης αὐτοανακηρύχθηκε πρίγκιπας καὶ ἡγεμόνας τῆς Πίνδου. Μὲ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν κατοχικὸ πρωθυπουργὸ Τσολάκογλου

στις 25 Σεπτεμβρίου 1941 αξιώνει την παραχώρηση προνομίων υπέρ των Κουτσοβλάχων³⁵.

Οί δραστηριότητες όμως του 'Αλκιβιάδη Διαμάντη δὲν σταματοῦν ἐδῶ. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δικηγόρου Νικολάου Ματούση ἴδρυσε στὴ Λάρισα ρουμανοκουτσοβλαχικὴ ὀργάνωση μὲ τὴν ὄνομασία «Ρωμαϊκὴ Λεγεών»³⁶, τῆς ὁποίας πρόεδρος ἦταν ὁ Νικόλαος Ματούσης³⁷. Λόγω ὁμως τῆς ἀπροθυμίας τῶν Θεσσαλῶν νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ὀργάνωση ὁ Διαμάντης μὲ τὴ βοήθεια Ἰταλῶν καραμπινιέρων προέβη σὲ διωγμοὺς ἐναντίον τῶν ἀντιφρονούτων³⁸.

Ἰσχυρὴ ἀντίσταση στὴ Λεγεώνα ἔκανε ὁ δημοσιογράφος Τάκης Οἰκονομάκης, ὁ ὁποῖος μὲ φλογερὰ πατριωτικὰ ἄρθρα καὶ ἀδιάσειστα στοιχεῖα ἀποκάλυψε στὴν ἐφημερίδα «Θεσσαλία» τοῦ Βόλου, τὸν τυχοδιωκτισμὸ τοῦ Διαμάντη καὶ διακήρυξε μὲ παρρησία τὴν ἐλληνικότητα τῶν Κουτσοβλάχων³⁹.

Τὸ ἀσχημο κλίμα ποὺ δημιουργήθηκε ἐνάντια στοὺς 'Αλκιβιάδη Διαμάντη καὶ Νικόλαο Ματούση τοὺς ἔξανάγκασε νὰ ἀναχωρήσουν στὴ Ρουμανία. Ὁ πρῶτος ὕστερα ἀπὸ συκοφάνισή του ἀπὸ τὸ Ματούση στοὺς Ἰταλοὺς καὶ ὁ δεῦτερος μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ λεγεώνα.

Γενικὰ τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα, ὡς ὑπαρκτὸ πολιτικο-ἱστορικὸ πρόβλημα, καθόρισε τὴν ἐξέλιξη τῶν ἐλληνορουμανικῶν σχέσεων γιὰ ἕναν σχεδὸν αἰῶνα⁴⁰. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, μὲ τεράστια οἰκονομικὰ μέσα, διωγμοὺς, βία καὶ ἄλλες τρομοκρατικὲς μεθόδους ἀγωνίστηκε νὰ ἀλώσει τὴν ἐλληνικὴ ἐθνικὴ συνείδηση τῶν Βλάχων. Ἀπέτυχε ὁμως παταγωδῶς⁴¹.

Δικαιολογημένα ὁ Σοφοκλῆς Βενιζέλος, προλογίζοντας τὸ 1948 τὸ βιβλίο τοῦ Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ γιὰ τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα, ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων:

«Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος,

τὴν ἰδικήν μας ἀδιαφορίαν, τὴν συστηματικὴν καὶ ἐνίοτε σκληρὰν ἐργασίαν τῶν ἄλλων, ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι ὁ ἐπικίνδυνος πολλαπλασιασμοῦ τοῦ μηδενός, τὸν ὁποῖον προηγουμένως ἀνέφερα, δὲν ἔλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις. Τοῦτο τὸ χρεωστοῦμεν ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν θαυμαστὸν πατριωτισμὸν, εἰς τὴν εὐφυᾶ ἀντίδρασιν καὶ εἰς τοὺς θαρραλέους ἀγῶνας αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων Κουτσοβλάχων, ἀγῶνας εἰς τοὺς ὁποίους οὗτοι ἀπεδύθησαν μόνοι, ἀκαθοδήγητοι καὶ παλαιότες συχνὰ ἐναντίον πανισχύρου ξένου δυνάστου. Αἰσθάνομαι δι' αὐτὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοὺς ἐκφράσω ἐδῶ τὸν θαυμασμόν μου καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, διότι, παρὰ τὰς ἀντιξοότητας, ἐκράτησαν πάντοτε τόσον ὑψηλὰ τὴν φωτεινὴν δάδα τοῦ ἑλληνισμοῦ»⁴².

Τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα ἀρχίζει νὰ κάνει καὶ πάλι τὴν ἐμφάνισή του, πυροδοτούμενο ἔντεχνα ἀπὸ γνωστοὺς κύκλους τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἱ ὁποῖοι μὲ ἔντυπα, περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες, δίσκους καὶ μαγνητοταινίες βομβαρδίζουν τοὺς Βλάχους τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς πρωτεύουσας.

Στὸ Bulletin Européen τοῦ Ἰδρύματος Dragan καὶ στὸ τεῦχος τοῦ Ἀπριλίου 1969 ὁ καθηγητὴς Michel de la Ventalièze δημοσίευσε ἓνα ἄρθρο, στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ ὑπαρξὴ ρουμανικῆς μειονότητας στὴν Πίνδο, πὺ καταπιέζεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος⁴³.

Ἡ «Asociatia Romania» στὰ πλαίσια τοῦ προπαγανδιστικοῦ του μηχανισμοῦ χρηματοδοτεῖ βλαχολογικὰ δημοσιεύματα στὸ ρουμανικὸ καὶ ξένο Τύπο καὶ χορηγεῖ ὑποτροφίες σὲ Ἑλληνες σπουδαστές, τοὺς ὁποίους ἐπηρεάζει κατάλληλα.

Σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο γίνεται συστηματικὴ παραπληροφόρηση γιὰ τὴ δῆθεν ὑπαρξὴ στὴν Ἑλλάδα ρουμανικῶν

πόλεων και Ρουμάνων που στερούνται ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα με επιχορήγηση της Έπιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του ευρωπαϊκού μορφωτικού ιδρύματος «L' Europe et ses populations» εκδίδεται σύγγραμμα, στο οποίο επαναφέρεται ή γνωστή θεωρία για την κάθοδο των Βλάχων από τη Δακία.

Παράλληλα κυκλοφορούν από το εξωτερικό διάφορα προπαγανδιστικά φυλλάδια όπως π.χ. Fara Armanasca, Vatra, Zborlu Anostru, Franza Blaha, Cuvintul Romanesc κ. ά. μέσω των οποίων προβάλλονται ιστορικά απαράδεκτες θεωρίες για τους Βλάχους⁴⁴.

Στη γενικότερη προσπάθεια του ελληνικού αποχρωματισμού των Βλάχων εντάσσονται οι διάφορες βλαχολογικές εκδόσεις, ή ίδρυση συλλόγων και ενώσεων που θα συνεργάζονται με διάφορες εταιρείες του εξωτερικού και οι εκθέσεις βιβλίων που αναφέρονται στο κουτσοβλαχικό ζήτημα με προδιαγραφές και προοπτικές προβολής των μειονοτήτων κατά τα σημερινά δεδομένα⁴⁵.

Το κουτσοβλαχικό ζήτημα χρειάζεται να αντιμετωπιστεί με την δέουσα προσοχή. Για τη σημερινή θέση του προβλήματος πρέπει να ενημερωθούν οι αρμόδιες για τα μειονοτικά θέματα κρατικές υπηρεσίες, ή τοπική αυτοδιοίκηση των βλαχοχωριών και οι διοικήσεις των συλλόγων τους, όπου και αν βρίσκονται.

Έπειτα επιβάλλεται ή κατάχώριση της ιστορικής αλήθειας ως προς τη γένεση των Βλάχων στα σχολικά έγχειρίδια. Έπείγει ή αποκατάσταση της αλήθειας σε λήμματα έγκυκλοπαιδικών λεξικών, ή διόρθωση των ανακριβειών ή προπαγανδιστικών θέσεων σε άρθρα έγκυκλοπαιδειών ξένων χωρών. Άναγκαία είναι ή τεκμηριωμένη άπάντηση σε όλα τα ανακριβή δημοσιεύματα, που άλλοιώνουν την αλήθεια για το κουτσοβλαχικό και ή άνελλιπής συμμετοχή Έλ-

λήνων ειδικῶν στὰ διάφορα συνέδρια, ὅπου προβλέπεται συζήτηση τοῦ κουτσοβλαχικοῦ⁴⁶.

Σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμβεῖ καὶ μὲ τὸ κουτσοβλαχικὸ ὅ,τι συνέβη μὲ τὸ Μακεδονικόν, στὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ 1944 ποὺ δημιουργήθηκε δὲν δόθηκε ἡ πρέπουσα σημασία μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φθάσουμε στὴ σημερινή κατάσταση. Πρέπει νὰ γίνῃ συνείδηση σὲ ὅλους ὅτι τὰ διάφορα προβλήματα γίνονται μεγάλα, ἐπειδὴ ὅταν εἶναι μικρὰ δὲν τοὺς δίδουμε τὴν πρέπουσα σημασία.

Γενικά, ὅπως σὲ ὅλα τὰ ἔθνηκά μας θέματα ἔτσι καὶ στὸ κουτσοβλαχικὸ ἀπαιτεῖται ἐπαγρύπνηση καὶ σωστὴ ἐνημέρωση⁴⁷.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το όνομα Κουτσοβλαχοί (κουτσοβλαχικός) είναι ή ελληνική απόδοση του τουρκικού Κιουτσούκ Βαλάχ = Μικρόβλαχοι, δηλ. κάτοικοι της Μικρής Βλαχίας (Κιουτσούκ Βαλαχί), όπως ονομαζόταν ή Αίτωλοακαρνανία στη βυζαντινή και όθωμανική περίοδο. Αντίθετα Μπουγιούκ Βαλάχ = Μεγαλόβλαχοι ονομάζονταν οι κάτοικοι της Μεγάλης Βλαχίας (Μπουγιούκ Βαλαχί), όπως λεγόταν ή Θεσσαλία κατά την ίδια περίοδο. Ο όρος έγινε αποδεκτός ως διπλωματικός.

2. Βλ. Π. Καρολίδου, Σύγχρονος Ίστορία τών Έλλήνων και τών λοιπών λαών της Ανατολής, τ. δ', έν Αθήναις 1924, σ. 159.

3. Άχιλ. Γ. Λαζάρου, Η Άρωμιονική και αί μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής - Βλάχοι, Άθήνα 1986, σ. 9. Πρβλ. του ίδιου, Θρακολογία και ζήτημα καταγωγής Βλάχων - Άρωμιούνων, Τρέκαλα 1985, σ. 50. Άθαν. Χρυσόχοου, Οί Βλάχοι της Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ήπείρου, Θεσσαλονίκη 1942, σ. 9 και Δώρου Γερ. Πεφάνη, Οί Έλληνες Σλαυόφωνοι της Μακεδονίας και οί Έλληνόβλαχοι, Άθήναι 1948, σ. 67.

4. Ο Νικόλαος Βλάχος σπό έργο του Τό Μακεδονικό Ζήτημα ως φάσις του Άνατολικού Ζητήματος 1878-1908, Άθήναι 1935, σ. 35 υποστηρίζει ότι «αί ρουμανικαί κυβερνήσεις, υίοθετήσασαι την πολιτικήν του προσηλυτισμού τών Κουτσοβλάχων της Μακεδονίας εις την ρουμανικήν έθνικήν ιδέαν, έπεδίωκον μάλλον νά δημιουργήσουν ένέχυρον, τό όποιον παραχωρούμενον εις την Βουλγαρίαν, έν ευθέτω χρόνω, θα έξησφάλιζεν εννοικωτέραν διαρρήθμισιν τών συνόρων τών δύο κρατών έν Δοβρουτοαΐ». Η άποψη του Νικ. Βλάχου, καθαρά υποθετική, δέν δικαιώθηκε από την έκβαση τών γεγονότων όσον άφορά τό κουτσοβλαχικό.

5. Έλευθερίας Ί. Νικολαΐδου, «Η στάση της ρουμανικής προπαγάνδας στην προσαρτηση της Ήπειρο-Θεσσαλίας στην Έλλάδα», Δωδώνη 13 (1984), σ. 331.

6. Παν. Άραβαντινού, Μονογραφία περι Κουτσοβλάχων, έν Αθήναις 1905, σ. 8. Πρβλ. Άθαν. Θ. Σπηλιωπούλου, Οί βλαχόφωνοι Έλληνες και ή ρωμιονική προπαγάνδα, έν Αθήναις 1905, σ. 70.

7. Έρμού Θ. Μουδοπούλου, Τό ρουμανοκουτσοβλαχικό ζήτημα, έν Αθήναις 1978, σ. 11.

8. ΑΥΕ - 1911 - 12 - Β - 45 Περί ρουμανικής προπαγάνδας ἐν Ἠπειρω. Πρβλ. Κων. Ἀ. Βακαλόπουλου, Ἡ Μακεδονία σὰ πλάγια τῆς βαλκανικῆς πολιτικῆς (1830-1986), Θεσσαλονίκη 1987, σ. 45. Καί ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου», ἀριθμ. φύλλ. 20/29-1-1893 καὶ 21/5-2-1893.

9. Grusu Papacostea - Goga, In zilele redesteptarii macedo-române. Memorii, acte si corespondenta, Bucurest 1927, σ. 24.

10. Ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης γεννήθηκε στὴ Βλαχοκλεισούρα τῆς Μακεδονίας τὸ 1832. Ὑπῆρξε τρόφιμος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατόπιν δ/ντῆς τοῦ Δημ. Σχολείου Βλαχοκλεισούρας. Στὴ συνέχεια αὐτομόλησε στὸ Μακεδονορουμανικὸ Κομιτάτο τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ πολλὰς τιμές. Μὲ τὴν εὐφυΐα καὶ τὴ γενικότερη δραστηριότητά του ἔγινε ὁ μοχλὸς τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Δυὸ χρόνια μετὰ τὸ διορισμὸ του ὡς δασκάλου τῆς γενέτειράς του προήχθη σὲ ἐπιθεωρητὴ καὶ ἐπόπτη τῶν σχολείων ποὺ συστήθηκαν. Μάλιστα στὴ Θεσσαλονίκη ἴδρυσε καὶ ταμεῖο γιὰ τὴν κανονικὴ καταβολὴ τῶν μισθῶν τῶν δασκάλων.

Γιὰ νὰ ἔχει τὴν εὐνοια τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀσπάσθηκε τὸν καθολικισμό μὲ ὄλη τὴν οἰκογένειά του καὶ κατόρθωσε νὰ πείσει μερικοὺς βλαχόφωνους ἱερεῖς νὰ γίνουν Οὐνίται. Μὲ τὴν προσχώρησή του στὸν καθολικισμό πέτυχε νὰ πείσει τοὺς Γάλλους μοναχοὺς (Lazaristes), ποὺ ἔμεναν στὸ Μοναστήρι, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅτι τὸ γενικότερο ἔργο τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἔχει ὡς κύριο στόχο τὴν ἀπόσπαση ὄλων τῶν βλαχοφώνων χριστιανῶν ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸν προσηλυτισμὸ τους στὸν καθολικισμό. Πολὺ στενὴ συνεργασία εἶχε μὲ τὸν φανατικὸ καθολικὸ ἡγούμενο τῆς μονῆς τῶν Λαζαριστῶν Φαβεργιάλ (Faveyrial), ὁ ὁποῖος βοήθησε σημαντικὰ τὶς κινήσεις του.

Μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία στὴν προκειμένη περίπτωση ἐφάρμοζε τὸ γνωστὸ δόγμα «διαίρει καὶ βασίλευε» καὶ τὴν οικονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ ρουμανικοῦ κράτους καὶ τῶν καθολικῶν μοναχῶν, ὁ Μαργαρίτης ἔγινε πανίσχυρος. Μὲ τὴν οικονομικὴ ἄνεση ποὺ εἶχε, δωροδοκοῦσε ἀνώτερους καὶ κατώτερους Τούρκους ὑπαλλήλους, γιὰ νὰ τοὺς ἔχει μὲ τὸ μέρος του καὶ κυρίως γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ φιλακίζει καὶ νὰ ἔξορῆζει Ἑλληνοβλάχους, ποὺ ἔμεναν σταθεροὶ στὴν ἑλληνικὴ ἐθνικὴ ἰδέα.

Ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης ἐργάστηκε μέχρι τὸ 1898, ὅποτε καὶ συνταξιοδοτήθηκε. Σ' αὐτὸ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ τὸ συλλαλητήριό τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου ποὺ ἔγινε ἐναντίον

του, έπειδή χρησιμοποιούσε τὰ ρουμανικά χρήματα για ίδιοτελείς σκοπούς.

Δυο φορές παρασημοφορήθηκε από τη ρουμανική κυβέρνηση και μια από την όθωμανική. Πέθανε και τάφηκε από ρουμάνους ιερείς σύμφωνα με τὰ δόγματα της Όρθοδόξου Έκκλησίας, αν και είχε άσπασθει τόν καθολικισμό.

Είναι πολύ χαρακτηριστικά τὰ όσα γράφει για τόν Άπόστολο Μαργαρίτη ό ήγούμενος τών Λαζαριστών: «Ό Άπόστολος θα μπορούσε να οίκειοποιηθεί τὰ λόγια του Άποστόλου: Άδελφοί, υπέφερα για σάς, πέρασα δια πυρός και σιδήρου σε στεριά και σε θάλασσα αλλά ό Λόγος επέζησε μέσω έμού. Τόν Άπόστολο τόν μαχαίρωσαν μια φορά στη Θεσσαλονίκη, τόν πέταξαν δυο φορές στο Βαρδάρη, τόν έστησαν στο τουφεκίδι πάνω στα βουνά της Άχρίδας» (V. Bérard, Τουρκία και Έλληνισμός, Άθήνα 1987, σ. 303).

11. Ό Φαβεριάλ (Faveyrial) υπήρξε Γάλλος λαζαριστής μοναχός. Διακρινόταν για τὰ μισελληνικά του αισθήματα. Μετά τὰ πενήντα χρόνια, που έζησε στη Μασσαλία, τὰ υπόλοιπα χρόνια της ζωής του τὰ έζησε στη Σαντορίνη, την Κων/η και τὸ Μοναστήρι, όπου έγκαταστάθηκε μετά τόν Κριμαϊκό πόλεμο με άπώτερο στόχο να προσηλυτίσει τούς Σλάβους στον καθολικισμό. Έργάστηκε σκληρά για τη βουλγαρική Ουνία και άνήκε σε εκείνους, που πίστευαν ότι τὸ συμφέρον της Γαλλίας και του καθολικισμού συνταυτίζονταν με την πολεμική έναντίον του Έλληνισμού. Για τη δράση του Faveyrial βλ. Max Demeter Peyfus, Die aromunische Frage. Ihre Entwicklung von den Ursprungen bis zum Frieden von Bucarest (1913) und die Haltung Österreich - Ungarns, Wien 1974, σσ. 49, 59, 63.

12. Μιχάλη Γ. Τρίτου, Ή Πατριαρχική Έξαρχία Μετσόβου (1659-1924), Ίωάννινα 1991, σ. 124, όπου και πλήρης ενημέρωση για τη ρουμανική προπαγάνδα στο Μέτσοβο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

13. ΑΥΕ, ό. π.

14. ό. π.

15. ό. π. Βλ. και Άγγελικής Σφήκα - Θεοδοσίου, Ή προσάρτηση της Θεσσαλίας. Ή πρώτη φάση στην ένσωμάτωση μιας ελληνικής έπαρχίας στο ελληνικό κράτος (1881-1885), Θεσσαλονίκη 1989, σ. 19.

16. Γ. Κ. Άσπρέα, Πολιτική Ίστορία της νεώτερης Ελλάδος 1821-1921, τ. β', έν Άθήναις 1923, σ. 131.

17. ΑΥΕ - 1907 - α.α.κ.ε.

18. ΑΥΕ - 1918 - Β - 33, 35, 36, 37. Πρβλ. ΕΑ 27 (1907), σ. 33. Νεοκλέους Καζάτζη, «Ή Μακεδονία και οι Ρωμιοῦνοι», Έλληνισμός 11

(1908), σ. 524. Τοῦ ἴδιου, Τὸ Μακεδονικὸν πρόβλημα, ἐν Ἀθήναις 1907, σ. 102. Σπηλιωπούλου, ὁ. π., σ. 122 καὶ Σπύρου Λάμπρου, «Τὰ ἑλληνικὰ δίκαια», Νέος Ἑλληνισμὸς 10 (1913), σ. 108.

19. Ἐφημ. «Ἀγών», ἀριθμ. φύλλ. 333/4-8-1905 καὶ 334/10-8-1905. Πρβλ. ΕΑ 27 (1907), σ. 34. Καζάζη, Ἡ Μακεδονία, ὁ. π., σ. 38. Τοῦ ἴδιου, Τὸ Μακεδονικὸν πρόβλημα..., ὁ. π., σ. 113 καὶ Λάμπρου, ὁ. π., σ. 167. Βλ. καὶ Achille G. Lazarou, *L'aroumain et ses rapports avec le grec*, Institute for Balkan Studies, 206, Thessaloniki 1986, σ. 65 σημ., ὅπου ἐπίσης μαρτυρία τοῦ Max Nordau καὶ 148 σημ. 74, ὅπου καὶ κατάγγελλια τοῦ Eugéne Ionéscu.

20. Ἀνάγλυφη εἰκόνα τῶν ἀγριοτήτων αὐτῶν μᾶς δίδει ὁ M. Paillares στὸ ἔργο του *L'imbroglie macédonien*, Paris 1907, σσ. 99, 208-213, 216-218, 226, 250-271.

21. Βλ. Ἀχιλ. Γ. Λαζάρου «Βλέψεις Ρουμανίας καὶ ἑλληνικότητα Βλάχων - Ἀρωμιούνων», Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1986, σ. 326.

22. Μουδοπούλου, ὁ. π., σ. 22. Πρβλ. ΕΑ 25 (1905), σσ. 318-319.

23. Ἐφημ. «Ἀγών», ἀριθμ. φύλλ. 355/5-1-1906. πρβλ. Ε. Γ. Καψαμπέλη, *Διπλωματικὰ παρασκήνια*, Ἀθήναι 1946, σ. 60.

24. ΑΥΕ - 534 - 8 Ἰουνίου 1905 Πρεσβεία Βουκουρεστίου πρβλ. ΑΥΕ - 4458 (1905) 343/22 Ὀκτωβρίου - Προξενεῖο Γαλαζίου καὶ 4175 (1905) 709/6 Ὀκτωβρίου - Πρεσβεία Βουκουρεστίου. Πρβλ. Ἐ. Μουδόπουλου, «Καὶ πάλιν περὶ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀνάγνος ἢ Ἀναγνωστοπούλου», Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία 154, 1989, 335α.

25. Διακοπὴ τῶν ἑλληνορουμανικῶν σχέσεων εἶχε ξαναγίνει στὰ χρόνια τῆς πρωθυπουργίας Χαριλάου Τρικούπη γιὰ τὰ Ζάπεια κτήματα.

26. Βλάχου, ὁ.π., σ. 51. Πρβλ. Σ. Θ. Λάσκαρι, *Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Εὐρώπης (1814-1914)*, ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 311 καὶ Μουδοπούλου, ὁ.π., σ. 31.

27. Τὰ κύρια σημεῖα τῶν ἐπιστολῶν ποὺ ἀνταλλάχτηκαν μεταξὺ τῶν δύο πρωθυπουργῶν ἔχουν ὡς ἐξῆς:

«Ἡ Α.Ε. ὁ κύριος Τάκε Μαγιορέσκου, πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Ρουμανίας... πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον, πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος...

... Ὡς συνεφωνήθη, κατὰ τὰς ἡμετέρας διαπραγματεύσεις, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα, ἵνα ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν παρουσίαν διακοίνωσιν εὐαρεστηθῆ νὰ μοι ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι:

Ἡ Ἑλλὰς συγκατατίθεται νὰ παράσῃ αὐτονομίαν εἰς τὰς τῶν Κουτσοβλάχων σχολὰς καὶ ἐκκλησίας τὰς εὐρισκομένας ἐν ταῖς μελλούσαις

έλληνικαῖς κτήσει καὶ νὰ ἐπιτρέψη τὴν σύστασιν ἐπισκοπῆς διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τούτους· τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως δυναμένης νὰ ἐπιχορηγῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ εἰρημένα ἐνεστώτα ἢ μέλλοντα θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα.

Εὐαρεστηθῆτε νὰ δεχθῆτε, κύριε πρόεδρε τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου».

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆ 28 Ἰουλίου 1913

Τ. Μαγιορέσκου»

Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Τ. Μαγιορέσκου ἀπάντησε ὁ Ἐ. Βενιζέλος ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Α.Ε. ὁ κύριος Ε. Βενιζέλος πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος... πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν κύριον Τ. Μαγιορέσκου, πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Ρουμανίας...

Ἄνταποκρινόμενος εἰς τὴν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν ἐπιδοθεϊσάν μοι ὑπὸ τῆς Υ.Ε. διακοίνωσιν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐπιβεβαιώσω τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα ὅτι: Ἡ Ἑλλὰς συγκατατίθεται νὰ παράσχη αὐτονομίαν εἰς τὰς τῶν Κουτσοβλάχων σχολὰς καὶ ἐκκλησίας τὰς εὐρισκομένας ἐν ταῖς μελλούσαις ἑλληνικαῖς κτήσει καὶ νὰ ἐπιτρέψη τὴν σύστασιν ἐπισκοπῆς διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τούτους, τῆς ρουμανικῆς δυναμένης νὰ ἐπιχορηγῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ εἰρημένα ἐνεστώτα ἢ μέλλοντα θρησκευτικὰ καὶ ἔθνικα καθήκοντα...».

28. Θεοδώρου Σαράντη, «Οἱ βλαχόφωνοι τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου», ΗΕ 24 (1975), σ. 589. Πρβλ. Βασίλη Μισύρη, Βλάχοι — Αὐτοὶ οἱ ἀνυπότακτοι Ἑλληνας, Ἀθήνα 1990, σ. 22.

Ὁ εἰδικὸς στὸ κουτσοβλαχικὸ ζήτημα κ. Ἀχιλλέας Λαζάρου, σχολιάζοντας τὴν ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ Βενιζέλου γράφει: «... ἡ ἀνίερη πράξις, ποὺ ἐπικρίθηκε τότε στὸ ἑλληνικὸ κοινοβούλιο, ὑπῆρξε προῖον παχυλῆς ἀγνοίας καὶ ἀσύγγνωστης ἀδιαφορίας. Οἱ προφάσεις ποὺ προβάλλονται γιὰ τὴν αἰτιολόγησιν τοῦ φοβεροῦ ὀλισθήματος, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὴν ἀναγνώρισιν μειονότητας ἐξυπηρετήθηκαν εὐρύτατα ἔθνικα συμφέροντα ὡσὰν νὰ εἶναι στὴ δικαιοδοσίᾳ καὶ πρωθυπουργῶν ἢ πώλησιν πληθυσμιακῶν ἐνοτήτων καὶ τῶν κοιτίδων τους, μάλιστα ὁμολογουμένως προπυργίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ..., δὲν ἀποδεικνύονται ἀπλῶς ἀστεῖες καὶ ἀμαρτωλές, ἀλλὰ καὶ μνημεῖα ἀνοργανωσιᾶς καὶ μειωμένης συναισθησεως τοῦ καθήκοντος...». Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Καὶ ὅμως κινδυνεύουμε καὶ ἀπὸ τὸ Βλαχικόν», Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος, φ. 44 (1956) 31 Ὀκτωβρίου 1991, σ. 215.

29. Κωνίνου Σβολοπούλου, Ἡ ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ 1900-1945, Ἀθήνα 1992, σ. 97.

30. Ὁ Ἀλκιβιάδης Διαμάντης γεννήθηκε τὸ 1890 στὴ Σαμαρίνα. Φοίτησε στὸ ἑλληνικὸ Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης. Στὴ διάρκεια τῶν βαλκανικῶν πολέμων ὑπηρετήσε ὡς λοχίας στὸν ἑλληνικὸ στρατό. Τὸ 1916 τὸν συναντᾶμε στὴ Σαμαρίνα, ὅπου ἀναπτύσσει ἀντιεθνικὴ δράση. Μοναδικὸς τοῦ στόχος ἡ ἰδρυση τοῦ «Καντονίου τῆς Πίνδου». Καταδιωγμένος ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχὲς δραπέτευσε στὴν Ἀλβανία, ὅπου συνεργάστηκε μὲ τὸν τυχοδιώκτη Φάν Νόλι, ἑλληνικῆς καταγωγῆς (βλ. καὶ Ἀχιλ. Γ. Λαζάρου, «Βόρειος Ἠπειρος, Ἱστορία - Πολιτισμός». Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1990, σ. 34). Μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ἀχμέτ Ζῶγου ἐγκατέλειψε τὴν Ἀλβανία καὶ μέσω Ρώμης κατέφυγε στὴ Ρουμανία. Τὸ 1930 ἐμφανίστηκε στὴν Ἀθήνα ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ρουμανικῶν πετρελαίων. Μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴ περιέρχεται μέχρι τὸ 1940 τὴ Βόρειο Ἑλλάδα, προπαγανδίζοντας τὴ ρουμανικὴ καταγωγὴ τῶν Βλάχων. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1942 ἀνακλήθηκε στὸ Βουκουρέστι, ὅπου πέθανε σὶς ρουμανικὲς φυλακὲς.

31. Μουδοπούλου, ὀ.π., σ. 45.

32. Ἀχιλ. Γ. Λαζάρου, «Ἡ ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας», Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος 10 (1974) 5 Μαρτίου 1992, σ. 85γ.

33. Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως, PE MARGINEA PRAPASTIERI, Βουκουρέστιον 1941.

34. Τάγαρη, ὀ. π., σ. 10.

35. ὀ. π.

36. Εὐαγγέλου Α. Ἀβέρωφ, Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος, Ἀθήνα 1948, σσ. 107-160. Πρβλ. Τοῦ ἴδιου, Φωτιά καὶ Τσεκούρι, Ἀθήνα 1975, σ. 99 καὶ Γιάννη Βασ. Καραγιάννη, Ἡ προγραμματὴ ἔθνικὴ ἀντίσταση, Ἀθήνα 1977, σ. 14, ὅπου καὶ ἀπόψεις C. M. Woodhouse. Πρβλ. καὶ Λαζ. Ἀρσενίου, Ἡ Θεσσαλία στὴν Ἀντίσταση, Λάρισα 1977, τ. α', σ. 69: «Οἱ Βλάχοι ἀρνοῦνται νὰ γίνουν λεγεωνάριοι, ἐξὸν ἀπὸ καμπόσους κατοικοκλέφτες, ληστροτρόφους, ἐγκληματίες, ἀλήτες καὶ ἀνοήτους. Ἀπερίγραπτα εἶναι τὰ βασανιστήρια ποὺ ὑποβάλλονται Βλάχοι καὶ Βλαχόπουλα, μὰ ὅλοι τους ἀρνοῦνται νὰ γίνουν λεγεωνάριοι».

37. Ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ δράση τοῦ Νικ. Ματούση εἶναι γιὰ τὴν μέχρι τώρα ἱστορικὴ ἔρευνα ἀμφιλεγόμενη. Ἐνῶ στὴ δίκη τῶν δοσιλόγων στὴ Λάρισα εἶχε καταδικαστεῖ ἀπὸ τὸ ἐκεῖ Ἐκπαιτο Στρατοδικεῖο «ἐρήμην εἰς θάνατον» (ἀπόφαση 35/23-1-46) καὶ μετὰ τὴν ἐκδοσὴ του ἀπὸ τὴ Ρουμανία στὴν Ἑλλάδα σὶς 13 Μαΐου 1964 εἶχε ἐγγλεισθεῖ σὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ, σὶς 25-6-64 μὲ τὶς ὑπ' ἀριθμ. 5, 6, 7 καὶ 9 ἀποφάσεις τοῦ Εἰδικοῦ Δικαστηρίου Ἀθηνῶν κηρύχθηκε ἀθῶος καὶ ἀποφυλακίστηκε μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 39/26-6-64 παραγγελία τοῦ εἰδικοῦ ἐπιτρόπου Ἀθηνῶν.

Ἐπίσης μὲ προεδρικό διάταγμα πού ἐκδόθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 12 Ἰανουαρίου 1976 χαρίστηκε ἡ ἰσόβια στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων πού τοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ καὶ «ἤρθησαν αἱ ἐκ τῆς ὥς ἄνω καταδίκης τοῦ ἐν λόγῳ ἀπορρέουσαι συνέπειαι» (ΦΕΚ 11Γ/14-1-1976).

Ὁ ἴδιος ὁ Νικόλαος Ματούσης σὲ συνέντευξη πού ἔδωσε στὸ Γιώργο Ἐξαρχο καὶ δημοσιεύτηκε στὸ φύλλο 18 (1988) τῆς ἐφημερίδας «Ἀβδέλλα» ἰσχυρίστηκε ὅτι ὅλες οἱ κατηγορίες πού τοῦ ἀποδίδονται εἶναι ψευδεῖς, ὅτι ὁ ἴδιος ὑπῆρξε πατριώτης, ὅτι ἡ λεγεῶνα ἐπρόκειτο νὰ γίνεαι μὲ Ἕλληνες ἀξιωματικούς, ὡς ἀντιπερισπασμός στοὺς Βουλγάρους, πού διεκδικοῦσαν τὴ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ τελικὰ ματαιώθηκε. Ἐπίσης ἰσχυρίστηκε ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησι Διημ. Ράλλη στὴ Ρουμανία γιὰ νὰ πετύχει ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ Ἀντονέσκου καὶ τὰ ἱστορικά κόμματα τῆς Ρουμανίας τὴν ὀριστικὴ μετάθεσι τῆς μόνιμης ἐγκατάστασης τῶν Βουλγάρων στὴ Θεσσαλονίκη, πράγμα πού ἐπιτεύχθηκε. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ματούσης ὑποστηρίζει, τὴν ἀποστολὴ του γνώριζαν ὁ Διημ. Ράλλης καὶ ὁ Φιλώτας Παπαγεωργίου τοῦ ΕΔΕΣ (βλέπε: ἐφημ. «Ἀβδέλλα», ἀριθμ. φύλλ. 18 (1988), σσ. 7-10. Γιώργη Ἐξαρχου, Ἀδελφοὶ Μανάκια καὶ τὸ «βλαχικό ζήτημα», Ἀθήνα 1991, σσ. 160-161. Γιάννη Α. Παπαθανασίου, Ἡ Ἱστορία τῶν Βλάχων, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 32-34 καὶ Βασίλη Μισύρη, Βλάχοι – αὐτοὶ οἱ ἀνυπότακτοι Ἕλληνες, Ἀθήνα 1990, σσ. 28-29. Πρβλ. καὶ συνέντευξι τοῦ Ματούση στοὺς Κώστα Καρδαρά καὶ Πέτρο Μυλωνά, πού προσπαθοῦν νὰ κρατήσουν τὴν ἐπιβαλλόμενι ἀπόστασι καὶ δημοσιεύουν αὐτὴν στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ Ἑλληνομισμός. Ἐπίσης βλ. τὴν τοποθέτησι τοῦ Μισύρη γιὰ τὸ θέμα Ν. Ματούση στὸ δεῦτερο τεῦχος, Μαρτίου - Ἀπριλίου 1991, σ. 47.

38. Τάγαρη, ὁ. π., σ. 11.

39. Ἀβέρωφ, ὁ. π., σσ. 137-138.

40. Μιχ. Ν. Ρωμανοῦ, Ἀπόψεις καὶ θέσεις γιὰ τὸ ὄνομα, τὴν καταγωγή καὶ τὴ γλώσσα τῶν Κουτσοβλάχων, Ἀθήναι 1983, σ. 512. Πρβλ. Eugen Ionescu, Causa romaneasca in Turcia europeana si conflictul cu Grecia, Bucorest 1906, σσμ. 93.

41. ΑΥΕ - Ἀρχεῖον Πρεσβείας Κων/λεως - 1903-1904 - Ρωμανικὴ προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ πρβλ. ΑΥΕ - 1918 - Β - 33, 35, 36, 37. ΑΥΕ - 1911 - 12 - Β - 45 Περὶ ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐν Ἠπειρῷ. ΑΥΕ - 1911 - 39 - Ἀρχεῖον πρεσβείας Κων/λεως καὶ Ἀχιλλέως Λαζάρου, «Βλάχοι», ἐγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα, τ. 14, σ. 425 καὶ Πεφάνη, ὁ. π., σ. 63.

42. Ἀβέρωφ, ὁ. π., σ. 8.

43. Θεοδώρου Κ. Σαράντη, «Οί βλαχόφωνοι τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου», ΗΕ 24 (1975), σ. 577.

44. Ἐνδεικτικὰ τῶν ἀπαραδέκτων θέσεων ποῦ ἀναγράφονται στὰ φυλλάδια αὐτὰ εἶναι τὰ ὅσα περιέχονται στὸ προλαγανδιστικὸ φυλλάδιο FARA ARMANEASCA (Μαῖος 1991). Ἐκεῖ μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφονται: «... ἡ πολυπληθέστερη φυλὴ τῶν Βαλκανίων, ἡ Ἄρωμουνη (Βλάχη), μένει χωρὶς κράτος, παρόλες τὶς διπλωματικὲς προσπάθειες τῶν Ρουμάνων...». «... Οἱ Ἄρωμοῦνοι (Βλάχοι) διατηρήθηκαν, ἀκόμη καὶ ἂν ἐξελληνίστηκαν, Ρουμάνοι στὴ συνείδησή τους». «...Οἱ Ἄρωμοῦνοι (Βλάχοι) εἶναι λατινοθρακικῆς καταγωγῆς καὶ ἡ ἀφομοίωσή τους, ἡ βιαιότερη τοῦ τελευταίου αἰῶνα, εἶναι ἔγκλημα γενοκτονίας πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς...».

45. Ἄχιλ. Γ. Λαζάρου, «Ἀπόπειρες ἀφελληνισμοῦ τῶν Βλάχων τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου», Κοινωνικὲς Τομὲς 27, 1971, σσ. 307-313.

46. Ἄχιλ. Γ. Λαζάρου, «Ἰσχυρότατα τὰ νιοκουμένα γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῶν Βλάχων», περιοδ. Ἐπικοινωνία, ἀριθμ. τεύχους 57/Δεκέμβριος 1992, σ. 42.

47. Ἄντ. Ζερβάκη, Ἡ ἐπιτροπὴ ἐνημερώσεως γιὰ τὰ ἐθνικὰ θέματα, Ἀθήνα 1991, σ. 5.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
Ίασιου 1 – 115 21 Άθήνα, τηλ. 7210.734, Fax 7238.149

